

OPVOLGING VAN HET VERSLAG 'ARMOEDE UITBANNEN'

4. Begeleiden naar autonomie

Deze tekst baseert zich voornamelijk op de antwoorden die de kabinetten geformuleerd hebben op de voorstellen uit het Verslag 2005 en op een opvolging van de actualiteit ter zake. De tekst streeft geenszins volledigheid na. Hij heeft enkel de ambitie melding te maken van bepaalde initiatieven of tendensen waarover het Steunpunt reacties heeft ontvangen van actoren in de strijd tegen de armoede. Er is over die reacties evenwel nog niet systematisch overlegd.

De kwestie van de begeleiding heeft zich beetje bij beetje naar de voorgrond gedrongen als centrale thematiek van het armoedebestrijdingsbeleid. De praktijk van begeleiding zelf bestaat al heel lang, maar die aanpak is slechts een twintigtal jaar geleden geleidelijk gestructureerd en gesystematiseerd, en dat in heel verschillende sectoren zoals werkgelegenheid, bijzondere jeugdzorg, schuldbemiddeling, enzovoort. Deze beweging heeft zich in 2006-2007 doorgezet.

Uit het overleg van het Steunpunt blijkt dat zowel verenigingen van gebruikers als professionals op het terrein in eerste instantie wensen dat de begeleiding de betrokken persoon toelaat zijn autonomie daadwerkelijk te bevorderen. Zo roepen de resoluties uit het Verslag 2005 prioritair op de gebruiker meer te betrekken bij zijn opvolgingsproces, door hem actor te maken van zijn verandering en door hem toegankelijke diensten aan te bieden. Er wordt eveneens gevraagd na te denken over de doelstellingen van de begeleiding en over de relevantie van het contract, net als van eventuele controles en sancties die dat met zich meebrengt.

Omdat het veld van de maatschappelijke begeleiding zo uitgestrekt is en de omvorming van de opvolgingspraktijken niet noodzakelijkerwijze haar oorsprong vindt in wetgevende wijzigingen maar veeleer in de manier waarop die ten uitvoer worden gebracht, is het onmogelijk daar een volledige evolutie van te schetsen. Bovendien moeten de hieronder voorgestelde maatregelen en de implementatie ervan geëvalueerd worden, om na te gaan of ze wel degelijk tegemoetkomen aan de door de actoren op het terrein geformuleerde bekommernissen. In de beschrijving die volgt, zijn de maatregelen gegroepeerd onder de titels die de prioriteiten van het Verslag 2005 weergeven.

Het contract niet als een vorm van controle gebruiken

In sommige domeinen wordt bijzondere aandacht geschonken aan de begeleiding. Zo is op het vlak van werkgelegenheid zowel op federaal niveau als in de drie gewesten van het land bijvoorbeeld expliciet de wil aanwezig om de begeleidingsinitiatieven inzake socioprofessionele inschakeling te intensifiëren. De verenigingen op het terrein waarderen de inspanningen die de jongste jaren geleverd werden om een begeleiding op maat te bieden, met name ten gunste van personen waarvoor acties nodig zijn die zich buiten het domein van de werkgelegenheid situeren. Maar de maatregelen die de 'activering' van werkzoekenden willen aanmoedigen, gaan vaak gepaard met een contractualisering van de hulp, die gerechtvaardigd wordt door het noodzakelijk respect dat dient betoond te worden voor de rechten en plichten van elkeen. Deze evolutie verontrust heel wat verenigingen waar armen het woord nemen en professionals op het terrein. Ze vrezen immers dat de zwakste werkzoekenden, zij die on- of laaggeschoold zijn, het meest gestraft worden door de contractualisering en de controles waarmee die gepaard gaat. Ze hekelen eveneens de ontduubeling van de opvolging van zij die een werkloosheidsuitkering genieten, opvolging die verzekerd wordt door de gewestelijke arbeidsdiensten enerzijds en de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (RVA) op het federaal niveau anderzijds. Is het contract dat aan de ene kant wordt ondertekend, coherent met het contract dat aan de andere kant wordt ondertekend?

Er werd ook meer aandacht geschonken aan de begeleiding van de ouders, met de bedoeling de relaties tussen school en gezin te verbeteren. Heel wat actoren op het terrein vinden de aanpak in zowel de Vlaamse als de Franse Gemeenschap echter veel te formalistisch: er wordt voorgesteld te werken met contracten en intentieverklaringen die de ouders verplicht zouden moeten ondertekenen.

De gebruiker betrekken als essentiële actor bij de begeleiding

Er werden diverse initiatieven genomen om de informatie te verbeteren, opdat de werkzoekenden hun rechten beter kennen en weten op welke hulp ze aanspraak kunnen maken.

In het Vlaamse Gewest heeft de Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding (VDAB) een beroep gedaan op 'ervaringsdeskundigen'¹ om de informatie voor werkzoekenden toegankelijker te maken. Er is, op vraag van de Vlaamse overheid, een website opgericht (www.rechtenverkenner.be) waarop iedereen, dus ook mensen die in armoede leven, kan nagaan op welke hulp hij eventueel recht heeft. De plaatselijke en gewestelijke overheid verstrekken via die website informatie over financiële hulp, premies, enzovoort. Om dit hulpmiddel bekend te maken bij de mensen die in armoede leven, werden de initiatiefnemers begeleid door Samenlevingsopbouw Vlaanderen en door het Vlaams Netwerk van verenigingen waar armen het woord nemen. Dit instrument wordt eveneens ter beschikking gesteld van de lokale overheid, die geleerd zal worden hoe dat te gebruiken. Op die manier kan zij een informatieverstrekende rol tegenover de inwoners spelen.

Het Waalse Gewest heeft informatiecentra opgericht over beroepen en beroepsopleidingen voor volwassenen: de 'Carrefour Emploi Formation' (CEFo). Er bestaat een CEFo in elke subregio, maar om zo dicht mogelijk bij de burgers te staan, zijn er over heel het Waalse grondgebied een tiental 'Maisons pour l'Emploi'* verspreid die de werkzoekenden gratis eerstelijnsinformatie verstrekken. Ze komen eveneens tegemoet aan een aantal noden die gelinkt zijn aan het zoeken naar werk (verspreiding van werkaanbiedingen, logistieke ondersteuning en begeleiding bij het zoeken naar werk...). In 2006-2007 werden een tiental bijkomende 'Maisons pour l'Emploi' geopend.

De Franse Gemeenschap wenst de gezinnen die gevolgd worden door een dienst bijzondere jeugdzorg beter te betrekken bij hun opvolging. Daarom staat er een pilootproject op stapel, waarbij gewerkt wordt aan een grotere transparantie van de schriftelijke communicatie naar de gezinnen. Dat komt tegemoet aan een prangende vraag van de verenigingen waar armen het woord nemen.

Ook het Vlaamse decreet op de bijzondere jeugdzorg schenkt aandacht aan de betrokkenheid van ouders en jongeren bij de uitwerking en de uitvoering van de hulp.

De Franse Gemeenschap plant de opleiding te verbeteren en te harmoniseren van iedereen die actief is op het vlak van de bijzondere jeugdzorg - of dat nu in de beginfase dan wel in een later stadium is - zodat de maatschappelijk werkers de reglementaire bepalingen beter kennen en correct toepassen. In de loop van deze jongste twee jaar hebben de gemeenschappen inspanningen toegezegd om de opleiding van onderwijzers te verbeteren. Het Verslag 2005 vroeg om ter zake nog meer moeite te doen.

In de Franse Gemeenschap is er met de hulp van het Waalse Gewest bijkomend personeel aangeworven bij de diensten voor bijzondere jeugdzorg, waardoor de professionals meer tijd kunnen besteden aan de ouders en de jongeren, wat de kwaliteit van de begeleiding ten goede komt.

¹ Ervaringsdeskundigen zijn personen die in armoede leven en die, na een opleiding van verschillende jaren, in dienst zijn genomen bij verschillende overheidsinstellingen. Op die manier kunnen zij de brug slaan tussen die instellingen en het kwetsbaar publiek dat zij ontvangen.

* Equivalent van de Werkwinkels.

De beleidsnota 'Welzijn' 2004-2009 van de Vlaamse Regering legt het accent op de participatie van doelgroepen, van verenigingen waar armen het woord nemen en van de Centra voor Algemeen Welzijnswerk (CAW's).

Het verbeteren van de toegankelijkheid tot de diensten

Het Actieplan 'Soutien à la parentalité'^{*}, dat de regering van de Franse Gemeenschap op 23 juni 2006 heeft goedgekeurd, wil de toegankelijkheid tot de diensten optimaliseren.

In het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest zijn het decreet en de uitvoeringsbesluiten met betrekking tot de sociale samenhang² van kracht geworden, die toelaten om samen met de Brusselse gemeenten in de meest kwetsbare zones een uitgebreid netwerk van sociale buurtoperatoren te financieren (straathoekwerkers, buurthuizen, huiswerkbegeleiding, lessen Frans als vreemde taal, alfabetisering, strijd tegen de digitale kloof...). De Vlaamse Gemeenschapscommissie ondersteunt de ontwikkeling van het straathoekwerk en de samenwerking tussen de verschillende diensten. Dankzij dergelijke initiatieven kunnen bijzonder kwetsbare bevolkingsgroepen beter bereikt worden.

In dezelfde optiek hebben zowel het Office National de l'Enfant als Kind en Gezin hun inspanningen opgedreven om via hun prenatale dienstverlening zwangere vrouwen in kwetsbare situaties te bereiken en om de preventieve zorgen voor kinderen van 0 tot 6 jaar beter op te volgen.

Samenhang tussen voorzieningen verbeteren

De beleidsnota 'Welzijn' 2004-2009 van de Vlaamse Regering onderstreept het belang van coördinatie en samenwerking tussen de verschillende diensten in het kader van het lokaal sociaal beleid.³ Er zijn samenwerkingsakkoorden gesloten tussen verschillende sociale actoren, waaronder ook een aantal OCMW's.

In de Franse Gemeenschap bevordert het actieplan 'Soutien à la parentalité' transversale acties, die onder verschillende bevoegdheden ressorteren. Daarnaast wordt er, onder leiding van de Algemene directie van de bijzondere jeugdzorg, ook naar gestreefd om de praktijken van de verschillende 'Services d'Aide à la Jeunesse' (SAJ's)^{**} en de 'Services de Protection Judiciaire' (SPJ's)^{***} te harmoniseren. De gerechtelijke autoriteiten, met inbegrip van de rechters, zullen gevraagd worden om in het kader van hun respectievelijke tussenkomsten mee na te denken over die harmonisering.

In het Waalse Gewest zijn er overeenkomsten gesloten tussen de FOREM^{****} en de OCMW's enerzijds en het 'Agence wallonne pour l'intégration des personnes handicapées' (AWIPH)^{*****} anderzijds. Doelstelling is de doeltreffendheid te optimaliseren van de verschillende acties die gevoerd worden om de sociale en professionele inschakeling van kwetsbare doelgroepen te bevorderen.

* Actieplan met betrekking tot gezinsondersteuning.

² Decreet van 30 april 2004 met betrekking tot de sociale samenhang, *Belgisch Staatsblad*, 23 maart 2005.

³ Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin. (2004), *Beleidsnota 2004 – 2009*.
http://www.vvc.vlaanderen.be/welzijningezondheid/download/beleidsnotawvg/welzijn_volksbeleidsnotawvg_2004-2009.pdf (05-11-2007).

** SAJ komt in grote mate overeen met de Comités voor Bijzondere Jeugdbijstand in Vlaanderen.

*** SPJ komt in grote mate overeen met de Sociale dienst van de jeugdrechtsbank in Vlaanderen.

**** VDAB is het equivalent in het Vlaamse Gewest.

***** Waalse dienst voor integratie van gehandicapten.

Aanbevelingen

In het Verslag 2005 werden een aantal aanbevelingen – in de vorm van resoluties – over dit thema geformuleerd. Volgende aanbevelingen willen we graag terug onder de aandacht brengen:

- **De gebruiker betrekken als essentiële actor bij de begeleiding:** de relatie tussen de maatschappelijk werker en de gebruiker wordt gekenmerkt door een voortdurende onderhandeling. Die onderhandeling vormt de rijkdom van het maatschappelijk werk (werken met gezamenlijk bepaalde gemeenschappelijke doelstellingen), maar kan tegelijkertijd net het zwak punt zijn voor de aanvrager die zich stereotype oplossingen ziet opgelegd, die slecht aangepast zijn aan zijn persoonlijke situatie. De daadwerkelijke betrokkenheid van de gebruikers bevorderen moet een van de fundamenten zelf zijn van het maatschappelijk werk.
- **Het verbeteren van de toegankelijkheid tot de diensten:** de verenigingen waar armen het woord nemen hebben altijd al de aandacht gevestigd op obstakels die verhinderen dat kwetsbare personen toegang hebben tot en een beroep doen op bepaalde diensten. Het gaat daar om een van de essentiële voorwaarden om de potentiële begunstigen toe te laten hun rechten daadwerkelijk te genieten.
- **Het verduidelijken van de doelstellingen van de begeleiding:** de doelstelling van het maatschappelijk werk lijkt heen en weer te worden geslingerd tussen enerzijds de ambitie een partnerschap op te bouwen en anderzijds de trend tot contractualisering en controle. Er rijzen vragen over de beroepsethiek en de deontologie van de maatschappelijk werkers. In dit spanningsveld tussen maatschappelijk emancipatorisch werk en controle, individualisering en normalisering lijken de doelstellingen van hun werk vaag, of zelfs tegenstrijdig.

Tekst vertaald uit het Frans

